



Eugen Liška

Ospravedlnění

ROMÁN

CHERM

Praha 2018

Vyšlo s podporou Ministerstva kultury České republiky
a za přispění Nadace Český literární fond.

I.

Začínám psát

© Eugen Liška – dědicové, 2018
© Cherm, 2018

ISBN 978-80-86370-68-2





1

Přijel pohřební vůz s mrtvou, Petr Rosa byl na dvoře. Volal na Annu: „Už ji přivezli.“ Byl si jist, že stojí v předsíni jako v pasti, hledí na dvůr škvírou ve dveřích, že ji zneklidňuje: Jsem dosud ve všedních šatech, jak jsem před chvílí uklízela. A věděl: Napadlo ji, že si myslím, kdybych zde nebyl, byla by mrtvá na dvoře sama, nikdo by ji nedoprovodil domů. Byl přesvědčen, že mu podstrkává své myšlenky od okamžiku, kdy začal číst její deník.

9. ČERVNA. Už mnohokrát jsem chtěla začít psát, ale! Teď však opravdu. Musím vytrvat. Mám pro to dva důvody. Pádné. Když jsem naposledy vyzvíдалa u babičky co a jak, vyndala z truhly a dala mi hromadu papírů: křestní, oddací, úmrtní, odevzdací listiny, usnesení, odvolání, vysvědčení, žaloby, účty, dopisy, fotografie, poznámkové sešity. A řekla: „Tam je všechno.“ A je. Jejich chronologickým uspořádáním zpracuji kroniku rodu Polidarů z Olšan v přímé linii rodokmenu:

Tomáš, zemřel kolem roku 1690.

Jiří, Marek, Martin, hospodařili v letech 1680 až 1770.

Vojtěch, zemřel v roce 1804.

Jan, narodil se 4. ledna 1780 a zemřel 3. září 1830.

Jakub, narození 6. května 1810, úmrtí 8. března 1876.

Josef, žil od 4. ledna 1838 do 15. listopadu 1881.

Šimon, 21. října 1866 — 2. května 1910.

Václav, 4. prosince 1898 — 31. října 1961.

Štěpán, 15. listopadu 1920 — 15. února 1953.

Anna, narozená 11. června 1950.

Přihlásila jsem ji jako svou práci v gymnazijním historickém kroužku. Metodicky i problémově mě povede profesorka Preisnerová. Má mě ráda. Půjčuje mně knihy, které bych těžko sháněla. Právě čtu Knihu o Kosti. Autentičnost životních osudů mých předků od roku 1780 bude založena na původních, přímých dokladech dochovaného archivního materiálu z babiččiny truhly. Už jej katalogizuji. V předcházejícím období využiji studia historie z původních dokumentů minulosti spolu s Knihou o Kosti, korigovanými záznamy v poznámkových sešitech hospodáře Jakuba a jeho syna pátera Jakoubka (1855 až 1923), kteří v nich podali svědectví. I když si nemohu dost dobře ověřit, jak hodnověrně, věřím jim. Jde o příležitostné glosy tradovaného rodinného podání, z paměti jako babička, až jsem se podivila, jak shodně!, a započatý, ale brzy opuštěný pokus o rodinnou kroniku. To je první důvod, proč začínám psát. A druhý? Včera odpoledne jsem po nákupu zazvonila dole u vchodu a dveře našeho bytu mi otevřel otčím právě v okamžiku, když jsem byla na devátém schodu. Devítka je i moje číslo ve škole, tak jsem si pomyslela: Dnes potkám lásku. A večer v devět hodin jsem u hotelu Flora potkala Martina. Byla jsem z toho strašně vykulená, nikdy by mě nenapadlo, že to bude on. Byl také celý nesvůj, asi proto, že jsem měla poprvé brýle. Zeptal se: „Byla jsi na tréninku?“ Když jsem přisvědčila, dodal: „Jdu z kina.“ Domů jsem jela devítkou. Zamávali jsme si. Před domem jsem si utrhla šípkovou růži. Vkládám ji sem mezi listy.

11. ČERVNA. Byla jsem s otčím u Matějků v Černošicích pro třešně. Hledala jsem v trávě čtyřlístky. Usoudila jsem, jestli nějaký najdu, budu určitě chodit s Martinem. Našla jsem tři. Přikládám je.

12. ČERVNA. Monika odjela na výlet, už spolu týden nemluvíme. Vyhýbá se mi, chodí do školy jinudy. Snažím se zapomenout na naše přátelství. Ale mrzí mne to, moc. Také že jsem dostala dvojku z diktátu, asi nebudu mít z češtiny jedničku. Štve

mě to, třídní je nemožná. Škoda, chtěla bych mít vyznamenání, ale... Snad mi je některý z čtyřlístků přinese. Teď musím jít s maminkou prát, vůbec se mi nechce, je strašné vedro. Ale musím.

14. ČERVNA. Psali jsme písemky z fyziky a chemie, dopadly dobře. Včera jsem dostala jedničku z dějepisu, dnes z ruštiny.

17. ČERVNA. Byla jsem u Moniky. Opakovala jsem s ní dějepis, ale nevím. Snažím se pořádk, abych měla přítelkyni, ale asi ji mít nikdy nebudu. Nerozumím si ani s nevlastní sestrou. Jsou to sice hlouposti, třeba si vezme něco bez mého dovolení, ale já si přece bez jejího nic neberu. A kdybych si vzala, nebyla bych přitom falešnice, neodsekla bych jí posměšně, jako: „Ty, Andulo, nemáš takovou košili, tak proč bych si nevzala na svou tvé knoflíky.“ Nebo nějak podobně. Počkej! Řekla sis už jednou, že nebudeš kvůli tomu brečet, tak! Nemohu za to.

19. ČERVNA. Strašně se těším na prázdniny. Ještě deset dní. Nádvorníková mi četla jedničku z chemie. Jsem strašně ráda. Dvojku budu mít asi jen z češtiny a fyziky. Monice zkoušení nešlo, rozplakala se a dostala záchvat. Přesto jí Preisnerová dala trojku, je fantasticky hodná. Martina jsem neviděla už dva dny. Aby tak zapomněl, jak vypadám! I když mi není dobře, půjdu na šerm.

22. ČERVNA. Udělal se mi nějaký bolák na zadku. Strašně bolí, nevím, co to je. Zatinám zuby. Jen klid, jako když mi dnes třídní při češtině řekla: „Už na to není čas.“ Prý! Měla jsem mít referát o milostné poezii 17. století, dost jsem si s tím pohrála, abych všem dokázala, že mám na jedničku právo. Celý den je mi špatně. Štve mě to. Jen klid, zítra půjdeš k doktorce. A teď začni psát kroniku. Tak jo.



V dokladech není ani zmínka o tom, odkud Tomáš Polidar přišel. Jak a proč se usídlil v Olšanech. Sotva byl dědicem starého, již otcem osazeného gruntu. Spíše novým osadníkem, dosazeným na opuštěný statek. Je po třicetileté válce, gruntů všude dost a lidí málo. Vábitel nabízí nejméně tříletou lhůtu, osvobození od všech platů, aby se mohl zásobit obilím a dobyt看kem. Až po třech letech má dáti, dal, kontribuce, roboty, dávky za grunt, desátek. „Půjde to jako z vody.“ Druhým rokem se mu už něco vezme na účet

budoucích dluhů, třeba kráva. Napomínat se musí, zavčas pouštět hrůza, co kdyby zapomněl, že už brzy začne šacuňk doopravdy. Přibírá z dalších gruntů srovnaných se zemí záhon po záhonu, korec za korcem. „Třeba i na třetí snop.“ Jen hodně, víc. Víc slunce a vzduchu, daleký výhled do utěšené, potem a krví zpracované země. Krajiny úsměvné, líbezné. Pryč z temného sklepního koutu, od posvěcování kyjem místo yzopem.

Nabízí se obraz pustého ohořelého statku, bez obilí a dobytka. Nejdříve je třeba opravit střechu nad hlavou, neboť sotva by napršelo, ve světnici by plavaly husy. „Jen kdyby byly!“ Zbudovat nový dvojitý strop, dát okenní rámy, dveře, kamna. Konečně se zapřáhnout do pluhu. Mohl být čeledínem, podruhem u bývalého držitele statku. „Lišky kalvínské, zlopověstné luteránské šelmy.“ Mohl být řemeslníkem, pokrývačem, sklenářem, truhlářem, formanem. Mohl i chodit s otcem a jinými tajně do chalupy na okraji lesa ke správě boží, naslouchat kázání kněze pod obojí: „Svatí, jejich sochy, obrazy nejsou. Není ani očištěc. Všichni máme dost velké trápení na zemi.“ Zaváté, zaseté semínko heretického bylí by se dalo zdůvodnit pozdějšími vzplanutími v nepřímé linii rodu. V přímé byli podle křestních, oddacích a úmrtních listů katolíci. Pravděpodobně se rozhodl vložit vydělané peníze, krvavý poklad z válečných časů, zašitý v oděvu, do statku vyhnance. „Nařizuje se, aby v nejbližší době všichni přijali katolické římské náboženství, neboť Jeho Císařská Milost z toho svým časem musí vydat počet Bohu.“ Předválečný blahobyť byl v jeho dětství snem, z něhož si nepřál probuzení. Ve velké hejtmanské kanceláři, u zdi, kde visí kožený karabáč, slibuje člověčenství, věrnost, respekt až do smrti. Děkuje za milost dědičného práva s platy a závazky doloženými listinně, tedy nezničitelnými, neměnitelnými na věčné časy. A pak již nikdy se nepřestává trást o kořist. Chvěje se úděsem ze stále hrozící ztráty všeho. Zdrhnuté hrdlo strachem zakoušejí všichni Polidarové od počátku do konce rodu. „Kostky jsou na stole, kdo ví, co bude. Není všech dní večer.“

Tím větší strach, byl-li statek řádně oplocen, pokryt, osazen dobyt看kem, klisnou s hřibětem. Měl-li volky, dojnice, telata, pra-

sata, ovce, drůbež. Byl-li zásoben obilím, luštěninami, solí, sádem, sýrem, uzeným masem, pivem, senem, slámou. Byl-li vybaven hospodářským náradím, pluhy, branami, vozy, vidlemi, motykami, srpy, sekerami. Byl-li obstarán nábytkem, šatstvem, dobíleným plátnem, předivem, hrnci, rendlíky, kořením, muškátovým květem, pepřem, šafránem, zázvorem. Znal tajemství dvojitého stropu nad světnicí? „Kdyby se vyhnanec vrátil, visel bych na stromě, nebo ležel na lopatě. V šťastném případě bych prchal jako můj předchůdce. Bože, kam?“ Byl by žebrák, tulák žalující přidruženě Bohu. Mohl i slyšet na vlastní uši podobnou zoufalou modlitbu: „Bože, doufám, že se smiluješ, že na mně spáchanou křivdu nenecháš bez pomsty.“ Mohl přijmout do úschovy i jeho peníze. Mohl vědět, kde byly zazděny. Polidarové se vždy tvářili jako uštknutí štírem, jako trýznění zlým svědomím. „Jak můžeš jít do toho hadího hnízda?“ divily se přítelkyně babičce. Od dětství věděl, že pro sedláka je zle od všech vojáků. Od přítele i nepřítel, ať byli z nejslavnějšího regimentu Jeho Milosti Císařské nebo veleslavné armády Koruny Švédské. Ať žádali, nebo poroučeli, kdykoli žádali, tak poroučeli. Pamatuje si dobře, kolik pro jejich vytrávení by se s rodinou musel zříct porcí chleba, masa, piva. A jeho dobytek žrádla. Kolik by musel z ovčího vaku v truhle vydat servicií. Jeho potah by nebyl bezpečný ve vsi, ne tak na veřejné cestě nebo v poli. Úprkem do lesů by zachraňoval holý život, zatímco na jeho statku by seděl Švéd, rozesílající brandbrífy s požadavkem nejen peněz, ale i hovězího dobytka, telat, skopců, prasat, hus, zvěřiny, kuřat, vajec, másla, kaprů, štik, mouky, obroku, sena, slámy, koření, piva. I nádenické opevňovací práce.

Seděl v lese a okusoval kořeny, aby nemusel platit: „Ať dá pán, člověk nemá z čeho.“ Nebo ležel někde v temném sklepním koutu, v zamračené věži, skryté mezi divokými skalami a lesy? Byl bit hlava nehlava, dokud nedal? Vracel se domů odraný do naha i z kůže? Na jeho statku dál trávil Švéd a rozesílal současně vyhlášky, že přišel jako přítel, aby přispěl na pomoc království ve víře a svědomí potlačenému od papeženců? Spravoval se chytrčením, kejdováním, trachtýrováním? Neprotivil se, když nelze?

„Je to snad proti Bohu, Jeho Císařské Milosti, vrchnosti a svědomí?“ Raboval s nimi? Pomáhal jim mlátit obilí, rozebírat vozy, nakládat dobytek, šatstvo, plátno, předevo, pluhy, brány, náradí, ploty, okna, dveře? Odnášel za nocí něco z toho do skrýší v leších? Zašival peníze do opasku? Vyhrával jim na housličky, pil s nimi, válel se pod vozy s pakáží všeho druhu? A když se již nedočkali krásného jara, přihlížel, jak císařští po nich metou zbytky jako peroutkou, až nezbylo vůbec nic, ani větel obroku, ani otep slámy? Nikde krejcaru. Co bylo zaseto, pošlapáno, domy spálené, vytlučené, prázdné. Jen pustina a žebráci. A vzpomínky u ohně na Švéda, který nežádal ani desátý díl tak nekřesťansky a tyransky. Jeden z nich byl také kdysi vojákem: „Nic podobného jsem neviděl. Vojsko má tábořit v leženích. Být řádně zásobováno. Nemá se vláčet po cestách, loupit a vraždit. Nikde žádného zastání, dovolání, pomoci. Kdo opět uteče, udělá dobře.“ Jízda dvaceti třiceti koní se žene sem a tam, kam chce. Krade, co chce. Noclehuje kdekoli po své vůli. Vypaluje až do úplné zkázy, zničení a pustoty. Až k moru. Až k zatlučení chalupy u lesa. Až k postavení stráže, aby nikdo nevyšel z ní, ani nevstoupil do ní. K nesnesitelné horkosti a bolení hlavy. Jen na chvíli by usedl, na chvíli by ulehl a umřel by s jedinou černou boulí jak vlašský ořech na stehně pravé nohy.

Zdivočelý kouká: „Žiji! Svět stojí!“ Probouzí se jako z mdloby. Zapřahá se do pluhu. Chce být sedlákem. Musí mít nejméně dva koně, celý potah. Dře od rána do noci na poli, vyvází hnůj, zarává, rozpočítává. A uvažuje: „Ječmen, oves, hrách?“ Nic nesmí zůstat ležet ladem: „Uvidíme!“ Chudoba nesmírná, ale dobře zaseto: „Bože, dej, abych sklídl a užil dobrou úrodu.“ Starostlivě obhlíží: „Jen aby myši nepožraly, co jsem, chudinka, vysel, z čeho se těším. Aby pšenice nevyhořela. Oves a ječmen nepodhořely.“ Sucho v květnu a v polovici června by škodilo: „Klasy budou řídké, s drobným zrnem.“ Ve žních by vadily deště: „Obzvláštní Boží požehnání! Na záhonu je více výnosu než jindy na dvaceti.“ Dvojí strop nad světnicí utají, co bude třeba, až začne purkrabí s písařem nahlížet do stodoly. Nebude co odnést: „Žena s dětmi by byly bez chleba. Neměli bychom co jíst, co sít. Melu mouku na

chléb ze sušených planých hrušek. Dosud jsem nevypil ani krapet kořalky. Myši požraly, co jsem vysel. Oves jsem ani nežal. Souseedé vydají svědectví. Jeden vůl mi posel, sprostý, polský vůl.“ Nesmí být blázen, baba, pohružky, jen samé plané hrozby, nebát se. A nic nedat. Zato dbát o hospodářství: „Měj čtyři oči, čtyři uši, abys pochopil, jak si počínat, koho se přidržet, varovat. Nic neroztrušuj, nepodněcuj, aby sis nerozlil ocet.“

Purkrabí je jak svině, proto připrav soudek kořalky a příkaž ženě: „Přístroj pro jeho kuchařku.“ Písař je celý žlutý a suchý, jen by hořel, kdybys zapálil: „Kdo by v něm hledal takový smysl k podvodu?“ Než sáhneš do zašitého, nasad zkroušený obličej, naříkej, pros: „Chcete mě zničit, stáhnout ze mě kůži?“ Potom dej podle potřeby, musíš, co dáš, ušetříš na robotách, prioráš si další pustiny. „Od robotních jízd jsem na tento čas ještě osvobozen. Později se vyplatím, nebo pojede chlapec, aby se otrkal, poznal, uviděl.“ Do Rakous pro víno, do Prahy s obilím a rybami. Něco se zase pohodí v lese a v noci přiveze domů na trakaři: „Každý si hledí svého. Hofmistryně si krmí vepříky. Vinopalna pálí to nejhorší, co může být. Myslivci přinášejí za svítání bažanty, koroptve, zajíce. Sládek je jako krocan, ten starý pivováríval jezdí jen po děvečkách. Ach, Dorotko! Žena onemocněla hněvem: „A pozor na falešné míry. Doptej se ještě u jiných. Na všechno člověk sám nepřijde.“ „Nevpouštěj do domu cizí hlas, lehkomyšlný, nedbalý. Zavírej dveře, neotvírej.“ „Ozbroj se proti potloukajícím bestiím, zesurovělým, zdivočelým liškám, kterým je jeden den tak, druhý onak.“ „Všechno proti Bohu, hanba!“

Klečí na silnici, zatímco ho mívá záračný obraz Panny Marie, který po vzoru staroboleslavském je vezen na trůnu ve vrchnostenském voze: „Bože, ať trvá svatý mír, pro Tebe i mou šťastnou hospodářskou práci. Abychom mohli mluvit jen o Tobě, navždy zapomenout na hrůzy války. Odpusť nám naše hříchy. Netrestej nás, smiluj se. Odvrát od nás hroznou metlu morové smrti. Oroduj na nás, Panno Maria. Milostiplná, přívětivá, přesladká, nejčistší, podivuhodná, nejmoudřejší, slavná, dobrotivá. Potěšení zarmoucených, uzdravení nemocných. Královno míru...“